

Justiits- ja Digiministeerium

Eesti Andmekaitse Liit

info@andmekaitseliit.ee

Teie: 10.04.2025 nr 8-3/3312-1

Meie: 12.05.2025

Lp Liisa-Ly Pakosta

Täname Justiits- ja Digiministeeriumit Eesti Andmekaitse Liidu kaasamise eest. Esitame siinkohal meie tagasiside isikuandmete kaitse seaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsusele.

Esmalt peame vajalikuks märkida, et tegemist on oluliste muudatustega, millel on sõltuvalt eelnõu tasemel tehtud valikutest oluline mõju kõikidele andmesubjektidele. Peame oluliseks, et tehtavad muudatused on kaalutud, selged ning kooskõlas isikuandmete kaitse üldmäärusega.¹

Justiits- ja Digiministeerium on isikuandmete kaitse seaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsuses lisaks kenasti esile tõstnud andmehalduse määrusest tulenevad nõuded isikuandmete taaskasutamiseks. Eesti Andmekaitse Liidu selge ootus on, et lisaks isikuandmete kaitse seaduse muutmisele võtab Justiits- ja Digiministeerium ette avaliku teabe seaduse muutmise ning loob selgema andmete taaskasutamise regulatsiooni avaliku teabe seaduses – jätkuvalt on avalikus sektoris asutused, mis ei tee vahet avalikul teabel ja avaandmetel ning et isikuandmed ei ole avaandmed. Arvestades riigi eesmärgi rakendada ja arendada erinevaid tehisintellekti tehnoloogiaid, mis on sh kajastatud käesolevas väljatöötamiskavatsuses, on äärmiselt oluline selliste eksimuste välistamine ja et avaliku teabe seadus ja isikuandmete kaitse seadus oleksid omavahel kooskõlas ja üheselt arusaadavad kõikidele seaduse rakendajatele.

¹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus)

Järgnevalt on aga esitatud Eesti Andmekaitse Liidu tagasiside isikuandmete kaitse seaduse muutmise seaduse väljatöötamiskavatsusele:

- 1) Esiteks palume Justiits- ja Digiministeeriumilt selgitust, mille tõttu peetakse tehisaru arendamist teadusuuringuks isikuandmete kaitse üldmääruse mõistes? Eelnõus ei ole esitatud vastavaid argumente. Tegemist on väga laialdase tõlgendusega, mida ei saa pidada praegu põhjendatuks. Eriti arvestades seda, et teadusuuringu tegemiseks isikuandmete töötlemisel piiratakse andmesubjektide põhiõigusi, sh õigust teada, kuidas nende isikuandmeid töödeldakse ning kellega neid jagatud on, tundub tõlgendus, et tehisaru arendamine on teadusuuring ebaproportsionaalselt andmesubjektide põhiõigusi riivav. Lisaks on väljatöötamiskavatsuses selgitatud mh seda, et kui "asutus või isik, kes soovib tehisaru arendada ei oma selleks tehnilist kompetentsi, võib eesmärkide täitmiseks kasutada ka volitatud töötajat." Ka sellisel juhul piirata andmesubjekti õigust esitada päring oma isikuandmete töötlemise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus artikkel 15 kohane päring), võib see olla andmesubjektide õigusi ning vabadusi liialt piirav.
- 2) Isikuandmete kaitse üldmäärus artikkel 89 kohaselt võib liikmesriik sätestada kaitsemeetmed ja erandid seoses isikuandmete töötlemisega avalikes huvides toimuva arhiveerimise, teadus- ja ajaloouringute või statistilisel eesmärgil. Isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 89 kohaselt võib erinevaid teadusuuringuid, statistikat ning arhiveerimist läbi viia sama artikli erisustega, kui need uuringud viiakse läbi "avalikes huvides". Välja pakutud IKS § 6 (VTK, lisa 1) avalikku huvi õigusliku alusena ei sisalda.

Ettepanek: Viia IKS § 6 (Lisa 1) kooskõlla isikuandmete kaitse üldmäärusega ning täpsustada, et isikuandmete töötlemine teadus- ja ajaloouringu ning riikliku statistika tarvis saab olla ainult avalikes huvides.

- 3) Justiits- ja Digiministeerium pakkus välja kolm võimalikku lahendust, kuidas KOV-ide õigus analüüside ja uuringute tarbeks andmete töötlemiseks IKS-is sätestada. Liidu poolt on ettepanek, kasutada varianti nr 3:

„3.variant – laiendada teadusuuringu tegemise õigus (VTK lisa 1 lahendus) KOV-idele.“

Soovime aga täiendada, et KOV-d peavad antud õigust kasutades järgima samamoodi kõiki isikuandmete töötlemise nõudeid isikuandmete kaitse üldmäärusest ning turvameetmeid, mis on kooskõlas vähemalt E-ITS nõuetega ning see peab olema avalikes huvides.

- 4) Peame positiivseks, et eelnõus on sätestatud kohustus avaldada detailne teavitus täidesaatva riigivõimu asutuse analüüsi ja uuringu eesmärgil (Lisa 3, IKS § 6¹ lg 6 ja 7). Tegemist on asjakohase ning väärtust loova ettepanekuga, et nõuda uuringu läbiviijalt uuringu eesmärgi ning isikuandmete töötlemise viisi avalikustamist ka oma veebilehel. Selline nõue aitab kaasa isikuandmete töötlemise läbipaistvuse tagamisele ning seeläbi usaldusväärsusele avaliku sektori osas. Antud kohustus peaks olema aga ka KOV-del ja sõltumata sellest, kas KOV-d kasutavad teise andmetöötleja andmekogu, et läbi viia poliitika kujundamise analüüse ja uuringuid.

Ettepanek: sätestada Lisa 2, IKS § 6² „Isikuandmete töötlemine kohaliku omavalitsuse või tema hallatava asutuse analüüsi ja uuringu eesmärgil“ kohustus teavitada enne isikuandmete töötlemise alustamist vastavast uuringust või analüüsist, uuringu ja analüüsi eesmärkidest, töödeldavatest andmetest ja käesolevas paragrahvis sätestatud tingimuste täitmisest Andmekaitse Inspeksiooni ning avaldada eelnimetatud teave vastava asutuse veebilehel. Lisaks palume arvestada, et igasugune poliitika kujundamine/uuringu läbiviimine saab olla vaid avalikes huvides tulenevalt isikuandmete kaitse üldmäärusest.

- 5) Eelnõus on esitatud järgmine lahendus: *„Võimalik lahendus oleks luua õiguslik alus erinevate andmekogude andmete kokku panemiseks ning kehtestada nõue viia andmed enne riigi andmekogudes olevate andmete edastamist teadusuuringu läbiviijale tuvastamist mitteväimaldavale kujule. Võimalikud lahendused andmete kokkupanemisel võivad olla järgmised: Andmed paneb kokku selle andmekogu vastutav töötleja, kelle andmekogust soovitakse saada kõige tundlikuma sisuga andmed. Siinkohal tuleb ka sisustada kriteeriumid, mille alusel andmete tundlikkust tuvastada. Andmed paneb kokku üks seadusega kindlaks määratud asutus, kes omale selle ülesande saab.“*

Kommentaar: Andmekaitse Liidu poolt jääb pakutud lahendus arusaamatuks. Iga andmetöötleja vastutab oma andmetöötluse eest nagunii, sh et on õigus andmeid välja anda ja kui see õigus on, et siis on rakendatud kõik vajalikud kaitsemeetmed, sh minimaalsus ning muud privaatsust kaitsvad tehnoloogiad. Kui lisada juurde veel kolmas asutus, kes peaks hakkama andmeid kokku panema, siis saavad suurenda andmekaitse riskid, sest toimub andmete ülemäärane edastamine ning vastutus andmete turvalisuse ja õiguspärase kasutuse üle jaguneb veel rohkem laiali.

- 6) Palume selgitada (VTK lk 18) § 61 teise lõike eesmärki:

„(2) Kui täidesaatva riigivõimu asutus töötleb käesolevas paragrahvis sätestatud eesmärkidel isikuandmeid ühe andmekogu raames, mille vastutavaks töötlejaks ta on, siis ei pea ta järgima käesoleva paragrahvis lõike 3 punktides 1–4 ja lõikes 6 sätestatud nõudeid.“

Mille tõttu on plaanis teha selline eristus, et riigivõimu täidesaatva asutuse uuringute korral, mis tehakse vaid tema enda vastutusalas oleva andmekogu ulatuses, ei ole kohustust järgida tavapäraseid nõudeid (sh turvameetmed ja teavitamiskohustus)?

- 7) Juhime tähelepanu, et VTK lehekülje 19 esimeses reas on kirjaviga. § 6¹ lõike 7 sõnastus on järgmine: *“kontrollib Andmekaitse Inspeksioon enne isikuandmete või eriliiki isikuandmete töötlemise algust 30 jooksul taotluse saamisest arvates isikuandmete töötlemise tingimuste ja eesmärkide vastavust”*. Ilmselt on mõeldud, et AKI peab kontrollima vastavust 30 päeva jooksul.

- 8) Poliitilised uuringud ja andmesubjektide õiguste piiramine. VTK sõnastusest võib tõlgendada, et ka poliitika kujundamise eesmärgil läbiviidavate uuringute puhul võib piirata andmesubjektide õigusi. Isikuandmete kaitse üldmääruse põhjenduspunkti 73 järgi võib andmesubjektide õigusi piirata liikmesriigi õigusega, kui see on proportsionaalne. Üldmääruse artikkel 89, mis reguleerib teadusuuringute tarbeks isikuandmete töötlemist ei hõlma endas selliseid uuringuid, mille eesmärgiks on poliitika kujundamine. Tuleb kaaluda, kas on proportsionaalne kehtestada liikmesriigi õigusega andmesubjektide õiguste piirang juhaks kui töödeldakse isikuandmeid poliitika kujundamise eesmärgil läbiviidavatel uuringutel.

- 9) Eelnõu LISA 3 IKS § 6¹ lg 5 on sätestatud: *„Käesoleva paragrahvi lõike 3 punktis 1 sätestatud süsteemi ülesehituse täpsemad nõuded, andmete töötlemise sh andmete edastamise ja säilitamise täpsemad tingimused ning korra kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.“*

Palume täiendavat infot, kui kaugel on antud määruse ettevalmistamine ja millal saab sellega tutvuda?

- 10) Eelnõu LISA 1, IKS § 6 lg 4: *„(4) Kui teadus- või ajaloouringus kasutatakse isiku tuvastamist võimaldavaid, sealhulgas eriliiki isikuandmeid, siis kontrollib asjaomase valdkonna eetikakomitee enne teadusuuringu läbiviimist käesolevas paragrahvis sätestatud tingimuste*

täitmist. Kui teadusvaldkonnas puudub eetikakomitee, siis kontrollib nõuete täitmist Andmekaitse Inspeksioon. Rahvusarhiivis säilitatavate isikuandmete suhtes on eetikakomitee õigused Rahvusarhiivil.“

Eelnõu LISA 4 „IKS § 6 muudatusettepanekud TAIKS menetluse raames

(4) Kui teadus- või ajaloouuringus kasutatakse eriliiki isikuandmeid, kontrollib seadusega või selle alusel moodustatud asjaomase valdkonna eetikakomitee enne uuringu tegemist käesolevas paragrahvis sätestatud tingimuste täitmist. Kui teadusvaldkonnas puudub eetikakomitee, kontrollib nõuete täitmist Andmekaitse Inspeksioon. Rahvusarhiivis säilitatavate isikuandmete suhtes on eetikakomitee õigused Rahvusarhiivil. „Isikuandmete töötlemine teadus- ja ajaloouuringu ning riikliku statistika eesmärgil.“

Palume selgitada, miks antud lõigete 4 sõnastuse ettepanekute kohaselt ei ole tarvis uuringus isikuandmete, sh eriliiki isikuandmete kasutamisel AKI nõusolekut/kooskõlastust, kui uuringu valdkonnas on olemas eetikakomitee? Kuidas tagatakse uuringu vastavus isikuandmete kaitse nõuetele, kui sellele annab hinnangu vaid eetikakomitee? Eeldusel, et eetikakomitees on vähemalt 1 pädev isik, kes suudab anda hinnangu uuringu isikuandmete kaitse nõuetele vastavusele, võiks kaaluda varianti, et eetikakomitee annab uuringu isikuandmete kaitse nõuetele vastavusele hinnangu, kuid uuringust ja eetikakomitee hinnangust peab igal juhul Andmekaitse Inspeksiooni teavitama.

- 11) Lisa 2, IKS § 6 ² „Isikuandmete töötlemine kohaliku omavalitsuse või tema hallatava asutuse analüüsi ja uuringu eesmärgil“ lg 1 sõnastus tekitab olulisi küsitavusi. Kas on ette nähtud, et kui KOV teeb poliitika kujundamise eesmärgil uuringuid ainult enda andmebaaside põhisel, siis ei ole enne uuringu tegemist vajalik küsida arvamust Andmekaitse Inspeksioonilt? Kui jah, siis mille tõttu selline eristus tehtud on? Arvatavasti on KOV-idel üsna suured andmekogud, mis on tõenäoliselt saadud ka teiste andmekogude varasemate päringute põhjal. Selle tõttu teeme ettepaneku, et Andmekaitse Inspeksioon peab igal juhul andma hinnangu, kas plaanitav uuring on isikuandmete kaitse nõuetega kooskõlas, olenemata sellest, kas KOV kasutab uuringu läbiviimiseks enda andmebaasist pärit isikuandmeid või pärib neid mitmest erinevast ja muu vastutava töötleja andmekogust. Samuti jääb ettepaneku sõnastusest selgusetuks, kas ka KOV võib piirata andmesubjektide õiguste realiseerimist nagu on ette nähtud muude asutuste poliitika kujundamise eesmärgil tehtud uuringute puhul? Kui KOV-ile on plaanitud samuti anda õigus piirata andmesubjektide õiguste realiseerimist, tuleks sellise piirangu proportsionaalsust kaaluda, kuivõrd isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 89 ei näe ette poliitika kujundamiseks uuringute läbiviimist, mis võimaldaks andmesubjektide õigusi piirata.

Oleme seisukohal, et KOV analüüsi ja uuringut läbi viies peab samuti Andmekaitse Inspektsiooni teavitama ja sh hindama avaliku huvi olemasolu, andmete töötlemise eesmärki, andmekoosseisu minimaalsust ja andmete säilitamise vajadust. Eraldi analüüsi nõuab, kas andmesubjekti õiguste piiramine sellisel juhul on üldse proportsionaalne.

Oleme valmis kõiki eeltoodud punkte Eesti Andmekaitse liidu poolt täiendavalt selgitama.

Lugupidamisega

Marit Saaretalu

Eesti Andmekaitse Liit

Juhatuse liige

Triin Kihuoja

Eesti Andmekaitse Liit

Juhatuse liige